

ТВОРЧАСЦЬ ЛАТГАЛЬСКАГА ПАЭТА АЛЯКСЕЯ САЛАЎЁВА: АДМЕТНАСЦЬ КАНЦЭПТАСФЕРЫ

*В.І. Русілка
Віцебск, ВДУ імя П.М. Маішэрава*

Творчасць Аляксея Салаўёва, высокапрафесійнага літаратара, ганаровага грамадзяніна Даўгаўпілса, у многім вызначае сённяшні стан культуры Латгаліі, дае багатыя магчымасці для вылучэння некаторых заканамернасцяў канцэптасферы ў літаратуры гэтага ўнікальнага рэгіёну і вызначэння тыпалагічных паралеляў з творчасцю паэтаў Віцебшчыны. Мэта дадзенай работы – сістэматызацыя звестак пра творчасць гэтага малавядомага ў Беларусі рускамоўнага латгальскага паэта, выяўленне мастацкай спецыфікі паэзіі А.Салаўёва і некаторых агульных для літаратуры беларуска-латышкага памежжа канцэптаў прасторы.

Матэрыял і метады. Аб'ектам даследавання ў артыкуле стала паэзія А.Салаўёва і яго плённая дзейнасць на ніве культуры, а таксама творы сучасных віцебскіх паэтаў, у якіх асэнсоўваецца канцэпт “Дзвіна”. У навуковым аналізе выкарыстаны прыёмы канкрэтна-гістарычнага, феноменалагічнага, кампаратыўнага і дэскрыптыўнага метадаў, якія дазволілі аб'ектыўна ахарактарызаваць мастацкія творы.

Вынікі і іх абмеркаванне. Аляксей Салаўёў, які ў 2012 годзе адзначыў сваё 80-годдзе, – адна з найбольш яркіх індывідуальнасцей ў сучаснай паэзіі Даўгаўпілса, па словах паэтэсы Ф.Осінай, гэта “сімвал культурнага жыцця горада” [1, 260]. Заслужаны журналіст Латвіі, ён паўвека адпрацаваў на радыё, у рэдакцыях гарадскіх газет, што дало каштоўны жыццёвы вопыт і выпрацавала актыўную жыццёвую пазіцыю: А.Салаўёў быў дзеячам шэрагу асветніцкіх, прыродаахоўных, гуманітарных таварыстваў. З'яўляўся членам Саюза пісьменнікаў СССР і Латвіі, аднак у 90-я гады выйшаў з усіх арганізацый – у гэтым таксама выявілася прынцыповая пазіцыя творцы, які катэгарычна не прымае палітызацыю літаратуры, этнічны разлад, цынічную ўладу грошай. А.Салаўёў – аўтар шасці кніг паэзіі: “Зямля мая, Латгалія” (1958), “Простыя цуды” (1971), “Сонечная ніць” (1986), “Вечнае неба” (2000), “Горад чаек і лебедзяў” (2005), “На берэзе вялікай ракі” (2012). Народжаны ў сям'і рускіх старавераў у невялікай латгальскай вёсачцы Сотнікава Краслаўскага раёна, А.Салаўёў заўсёды пазіцыянуе сябе як прадстаўніка менавіта латгальскай самабытнай культуры. Першая кніга аўтара, па словах доктара філалогіі Ф.Фёдарова, “апявала Латгалію, яе цішыню, яе неба, яе пяшчотную зеляніну, яе дрэвы, яе людзей” [1, 4]. Тэма Латгаліі дамінуе і ў кнігах, выдадзеных аўтарам у XXI стагоддзі. У прадмове да кнігі “Горад чаек і лебедзяў” (2005), прысвечанай 750-годдзю Даўгаўпілса, паэт зноў настойліва называе сябе “латгальскім літаратарам”. А.Салаўёва, які атрымаў філалагічную адукацыю ў Даўгаўпілскім універсітэце, лічаць сваім літаратурным настаўнікам многія яркія прадстаўнікі сучаснай літаратуры Даўгаўпілса (Я.Голубеў, Ф.Осіна, Л.Кудрашова), якія высока цэняць яго паэзію за “седовласую мудрость”, “янтарную празрачнасць” радка, уменне сказаць адначасова проста і вельмі глыбока.

Адметнасць творчай індывідуальнасці А.Салаўёва – высокая культура мастацкага вобраза, глыбіня філасофскай думкі, якая ўвасабляецца ў асацыятыўна-ўмоўныя, нярэдка абстрагаваныя вобразы. Вось паэтычнае асэнсаванне працэсу творчасці: “Ритмы и рифмы. / (Волны и мыс) – / Звук повторив, / Мы / Вызовем смысл. / Дух, привиденье, / Призрак, фантом... / Стихорож-

дня / Таинство в том / Преображенье.” [2, 82]. Паэт уме выказваць думку сцісла, пункцірам слоў вызначыўшы істотнае.

Канцэптасфера (тэрмін Д.С.Ліхачова) паэзіі Салаўёва, паэта-філосафа, арыентаванага на класічную рускую культуру, вызначаецца дамінаваннем маральна-этычных канцэптаў (душа, сумленне, шчырасць, праўда) і ўзмоцненай увагай да канцэптаў свету (прастора і час). У паэзіі сталага аўтара глыбока асэнсоўваецца канцэпт “жыццё”, які ўвасабляецца праз трапную мастацкую дэталі: “Как незаметно жизнь прошла, / Отговорила, отзвучала... / А старость – лодка без весла, / Приткнувшаяся у причала.” [2, 144]. Філасофскія разважэнні паэта прасякнуты гуманістычным аптымізмам: “Жизнь побеждает вечно – / Даже / Ценою гибели своей / – Всегда иная / И все та же: как отчий облик сыновей.” [2, 144].

Як сведчаць прыведзеныя ўрыўкі з паэтычных тэкстаў, абстрактны вобраз у А.Салаўёва заўсёды ўдала падмацаваны канкрэтна-пачуццёвым ці нават рэчыўным. Так, маральны канфлікт пакаленняў, да асэнсавання якога былога журналіста падштурхнуў газетны факт пра забойства сынам бацькі і маці, вырашаецца ў лаканічным, прасякнутым болей вершы праз выразны зрокавы малюнак і трапнае, ідэйна напоўненае параўнанне: “... Качалка-конь, / Игрушка сломанная, / Лежит, как падаль, на снегу”.

Такім чынам, філасофская заглыбленасць думкі і схільнасць да абстрагаванага пісьма не прычыняюць у паэзіі А.Салаўёва, які называе сябе “бытописателем”, пераканальнаму ўвасабленню першаснай, канкрэтнай рэальнасці. Асабліва відавочна гэта ў дачыненні да ўвасаблення прасторавых канцэптаў “горад”, які ў паэта заўсёды і адназначна тоесны паняццю “Даўгаўпілс” і “рака”, які ўстойліва асацыюецца з назвай “Даўгава”. Гэтыя канцэпты маюць выразны этнацэнтрычны характар і адлюстроўваюць спецыфіку мыслення латгалскага паэта. Даўгаўпілс, “старинный город, оседлавший реку”, яго слаўная гісторыя ад “язычников-латгалов” да сённяшняга дня, яго адметнасць, звязаная з полікультурнасцю і насычанасцю духоўнага жыцця, глыбока асэнсавана ў гісторыка-лірычным паэтычным нарысе “Від на горад з дамбы”. Дзвіна для паэта – нязменны арыбут горада, які дае магчымасць спасцігнуць яго гістарычную своеасаблівасць. У гісторыі Даўгаўпілса зліліся лёсы розных народаў: латышоў, латгалаў, палякаў, рускіх, яўрэяў, цыган, немцаў, эстонцаў, літоўцаў, украінцаў, татар-мусульман і “белорусов витебских корней”. А.Салаўёў стварае пераканальныя партрэты гістарычных дзеячаў розных эпох, якія ўнеслі свой важкі ўклад ў гісторыю горада. У нарысе адлюстравана дзейнасць 61 канкрэтнай асобы, якія сфармавалі адметнасць горада. Многія з гэтых людзей, высланыя на былую ўскараіну царскай імперыі, былі паэтамі, вольналюбцамі, рамантыкамі. Творчы дух на працягу многіх стагоддзяў вызначаў атмасферу Даўгаўпілса, горада паэта Райніса, мастака Роткі, музыканта Строка. Мастацкім сімвалам адзінства розных народаў з’яўляецца ў нарысе Даўгава-Дзвіна: “А Даугава все бьет волной о берег, / Вздымая ил и тлен со дна, / Одна – / Единая – / На три страны-соседки” [6, 22].

Вобраз Дзвіны-Даўгавы ўстойліва прысутнічае ў канцэптасферы як паэзіі Латгаліі, так і Віцебшчыны. Да яго часта звяртаюцца даўгаўпілсцы С.Валодзька, А.Сазанкова, Я.Голубеў, віцебляне Д.Сімановіч, Т.Краснова-Гусачэнка, А.Салтук, Л.Сіманёнак. Агульнае сэнсавое нападзенне гэтага вобраза – архетып гістарычнай сувязі пакаленняў і народаў. Аднак кожны з паэтаў знаходзіць індывідуальнае ўвасабленне вобраза: Д.Сімановіча захоплівае роднае аблічча старажытнага Віцебска, “изрезанное, как морщинами, / Лучёсой, Витьбой и Двиной” [3, 215], як сімвал жыццёвага шляху і жаночай долі асэнсоўваецца вобраз Дзвіны ў паэзіі

Л.Сіманёнак (верш “Дзвьіна”), як знак роднасці з пакінутай “малой” радзімай – у паэзіі А.Салтука, С. Валодзькі і іншых аўтараў.

Як магутная аб’яднальная сіла, што канцэнтруе ў сабе ідэю гістарычнага адзінства славянскіх народаў і іх дружбы з латышамі, выступае рака ў “Паэме аб Дзвіне” віцебскай паэтэсы Т.Красновой-Гусачэнкі, якая ўжывае не толькі сучасную назву Дзвіны, але і другія яе гістарычныя і рэгіянальныя назвы (Эрыдан, Рубон, Турун, Танаір, Радан, Дзіна, Віна), падкрэсліваючы шматзначны сэнс вобраза.

Заклучэнне. Канцэптасфера паэзіі А.Салаўёва вызначаецца разнастайнасцю, гарманічным суіснаваннем універсальных і этнаспецыфічных латгалскіх канцэптаў, увасобленых з вялікай мастацкай пераканальнасцю. Асэнсаванне канцэпта “Дзвіна” ў паэзіі А.Салаўёва і віцебскіх аўтараў сведчыць пра агульныя вобразы ў літаратурах памежжа.

Спіс літаратуры

1. Соловьев, Алексей. На берегу большой реки: [стихи] / Алексей Соловьев; вступ. ст. Федора Федорова. – Даугавпилс : Hronos, 2012. – 260 с. : ил.
2. Соловьев, Алексей. Город чаек и лебедей: [стихи] / Алексей Соловьев. – Даугавпилс : [Б.и.], 2005. – 155 с.: ил.
3. Симанович Д. Избранное / Д.Симанович – Минск: Маст. літ., 1995. – 381 с.

ВОБРАЗ МАЦІ Ў ТВОРЧАСЦІ БЕЛАРУСКАМОЎНАГА ПАЭТА ПОЛЬШЧЫ АЛЕСЯ БАРСКАГА

*І.В. Саматой
Віцебск, ВДУ імя П.М. Маішэрава*

Паэтычную спадчыну беларускамоўнага паэта Польшчы Алеся Барскага прэзентуюць наступныя зборнікі: “Белавежскія матывы” (1962), “Жнівень слоў” (1967), “Мой бераг” (1975), “Блізкасць далёкага” (1983), “Лірычны пульс” (1987). У іх выразна адлюстраваліся не толькі асабістыя пошукі і знаходкі, але і духоўныя памкненні чалавека беларуска-польскага памежжа. Алесь Барскі належыць да таго пакалення паэтаў-рамантыкаў, якое прыйшло ў нашу літаратуру ў пачатку 60-ых гадоў, зведаўшы трагедыю вайны, пасляваеннае аднаўленне, неспакойны, зменлівы час XX стагоддзя. Шляхі развіцця яго лірыкі шмат у чым абумоўлены актыўным развіццём грамадска-культурнага руху беларускай меншасці ў Польшчы, стварэннем мацерыка беларускасці на Беласточчыне. Мэта нашай працы – выяўленне спецыфікі адлюстравання вобраза жанчыны-маці ў творчасці Алеся Барскага.

Матэрыял і метады. Аб’ектамі даследавання сталі зборнікі А.Барскага “Лірычны пульс”, “Жнівень слоў”, “З пабачанага і перажытага”. Асноўнымі для навуковага аналізу абраны прыёмы канкрэтна-гістарычнага і апісальнага метадаў.

Вынікі і іх абмеркаванне. У сістэме мастацкіх катэгорый паэзіі А.Барскага вялікае месца займае жанчына, якая паўстае ў наступных архетыповых вобразах: жанчына-маці, жанчына-каханая, жанчына-дачка і г.д. Усе гэтыя архетыпы ў творчасці паэта з’яўляюцца суб’ектыўна пададзенымі, гэта значыць праз яго ўласнае ўспрыманне. Праз іх ідзе глыбокае філасофска-мастацкае спасціжэнне жыцця, часу. Звяртаючыся да традыцыйнага ў беларускай літаратуры вобраза маці, паэт шукае яго вытокі ў міфалогіі, фальклору, дзе маці – сімвал жыцця, сімвал вечнасці. Архетып Маці ў творчасці А.Барскага годна ўпісваецца ў